

Arvostelu ja argumentointi

Marja-Liisa Helasvuon, Jyrki Kalliokosken ja Lea Laitisen arvostelu *Osmo Ikolan*, Ulla Palomäen ja Anna-Kaisa Koiton teoksesta 'Suomen murteiden lauseoppia ja tekstikielioppia' (Virittäjä 1/91 s. 64–73) on mielenkiintoinen onnistumalla olemaan sekä aiheellinen kritiikki erään tutkimushankkeen puutteita kohtaan että murheellinen esimerkki suomen kielen tutkimuksessa vallitsevasta argumentointityylistä.

Ensin se tarpeellinen puoli. Helasvuo, Kalliokoski ja Laitinen toteavat s. 66–67, että Ikolan–Palomäen–Koiton (siis Lauseopin arkiston) aineisto on suomen murteiden lauseopin perinpohjaiseen tutkimiseen liian suppea. Murreaineisto on korostuneesti vanhoja pitäjänmurteita, yleiskielinen aineisto taas melkein pelkkää kirjakieltä, joten näkökulma on kapea: yleispuhekieli sekä murteiden tilalle vähitellen kehkeytyvät aluepuhekielet puuttuvat.

Tämä kritiikki on varteenotettavaa. Mutta tämäkin osuus sopisi suunnata enemmän itse arkiston luonnetta ja koamisperiaatteita kuin kirjaa vastaan, joka on tehty sen pohjalta, mitä käsillä on. Vikahan on siinä, että koko nimitys »Lauseopin arkisto» on mahtipontisen harhaanjohtava, koska kyseessä ei ole mikään Nauhoite-, Nimi- tai Muoto-opin arkiston sisäarkisto vaan yhden tutkimushankkeen aineisto. (Sen pohjalta voi tietysti tehdä muita tutkimuksia.)

Aiheellisemmin Helasvuo, Kalliokoski ja Laitinen arvostelevat kirjaa ja sen tekijöitä siitä, että murrelauseiden ominaisuuksia on pikemmin tarkasteltu suhteessa normitettuun kirjakieleen kuin pyritty murteiden oman syntaktisen systeemin esitykseen.

Mutta siihen aiheellisuus sitten jääkin. Kirja-arvosteluksi Helasvuon, Kalliokosken ja Laitisen kirjoitus puhuu sangen vähän siitä, mitä kirja käsittelee; muutamia hajakiitoksia lukuun ottamatta puhe on siitä, mitä kirjassa ei ole – ja

kirjan vikojen luetteloinnissa »valinnan pragmaattisuuden ehjyys ja läpinäkyvyys sivumennen sanoen on ihailtava», lainatakseni Tuomo Tuomen laittamatonta muotoilua vuosien takaa (Virittäjä 2/75 s. 194). Sitä paitsi hajakiitokset on nekin ehjästi ja läpinäkyvästi otettu mukaan ironisoivassa mielessä – mitä muuta voi sanoa seuraavanlaisista »myönteisistä» huomioista keskellä perinpohjaista kylvetystä: »Konjunktoiden maantieteellistä levikkiä selvittävät kartat ovat hyviä ja havainnollisia» (s. 68) ja »Taulukot on enimmäkseen siististi tehty» (s. 67; seuraa reilusti toista palstaa pitkä yksityiskohtainen ja sanoja säästelemätön katsaus taulukkojen puutteisiin).

Arvostelun kontekstissa on mahdoton ymmärtää seuraavaa lausetta muuksi kuin moitteeksi: »Tekijät käyttävät vapaasti erilaisia syntaksin termejä ja yhdistelevät näin mitä moninaisimpia teoreettisia lähestymistapoja.» (S. 70.) Mutta jos tekee aineistokeskeistä työtä (kuten Ikola jo esipuheessa korostaa tehdyn), niin miksi on luvatonta hyödyntää eri teorialleja soveltuviksi katsotuilta osin?

Yhden palstan verran Helasvuo, Kalliokoski ja Laitinen repostelevat tekijöiden käsitettä »etärakenne» ja esittävät olevansa aivan ymmällään sen merkityksestä. Nimenomaan esittävät: kun he pystyvät tekemään havainnon, että arvosteltavan teoksen »dispositio noudattaa pitkälti Ikolan Lauseenvastikeopin sisällystä» (s. 69), he tietävät myös, että Lauseenvastikeopissa (s. 16–17) Ikola esittelee täysin selkeästi termin »etärakenne», jota ei suinkaan ole itse keksinyt. Määrittelyn jättäminen 'Lause- ja tekstikieliopista' pois on tietysti ollut tekijöiltä huolimattomuutta, periaatteessahan lukijoilta ei pitä odottaa tekijä(i)n aikaisemman tuotannon tuntemusta; mutta ei Helasvuota, Kalliokoskea ja Laitista tämä ole kiusannut, vaan (kuten aiemmin muitakin) se, että niin perinteinen feninisti kuin Ikola julkeaa muokata teoreettista käsitteistöä omiin tutkimustarpeisiinsa.

»Tulee mieleen sellainenkin mahdollisuus, että etärakenne onkin vain tutkijan päässä oleva hahmotelma, lauseen »ajatus», jolloin käsite ei olisikaan teoreettinen, vaan pikemminkin kvasiteoreettinen.» (S. 70–71.) Sellainen mahdollisuus tuli monellekin mieleen aikoinaan chomskylaisesta syvärakenteesta, mutta eihän se mitään auttanut. »Käsitteiden epämääräisyys voi johtua siitäkin, että teoksella on kolme kirjoittajaa», kirjoittavat Helasvuo, Kalliokoski ja Laitinen (s. 71).

Teeskennelyä lukutaidottomuutta s. 72: »Esimerkiksi s. 227 he [= Ikola, Palomäki ja Koitto] väittävät: »Pelkästään intuitionkin perusteella nesessiiviset upotteen ovat yleensä yksiselitteisesti erotettavissa.» Nesessiivisiä upotteita koskevasta intuitiosta ei mielestämme voi puhua — kysehän on pitkälti teoreettisesti määritellystä termistä.» — Kun oikein yrittää, niin kaiketi pystyy olemaan ymmärtämättä, että kirjan lauseessa sanotaan suomen kielen puhujan kielitajunsa avulla tunnistavan merkitykseltään nesessiivisen upotteen merkitykseltään nesessiiviseksi.

Sinänsä aiheellisessa aineiston koostumista koskevassa kritiikissään Helasvuo, Kalliokoski ja Laitinen sanovat: »Arkiston yleiskielinen osa koostuu lähes täysin kirjoitetun kielen näytteistä — —. Yleiskielisen puheen rajaus vertailuaineistoksi olisi esipuheen mukaan ollut mahdoton tehtävä.» (S. 66.) Kun se näin esitetään, syntyy vaikutelma, että aineiston rajoitukset kuvastavat tutkimuksen tekijäin rajoittuneisuutta. Kuitenkin Osmo Ikola sanoo teoksen esipuheessa (s. VIII): »Arkistoidun aineiston tavoittekoko määriteltiin Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ja Turun yliopiston välisessä sopimuksessa, eikä arkiston laajentamiseen ole vuoden 1984 jälkeen ollut mahdollisuuksia, niin tarpeellista kuin se tutkimustyön edellytysten parantamiseksi olisikin ollut.»

Seuraavaa ei voi sitten sanoa enää kuin teeskennellyksi suomen kielen taidottomuudeksi: »On vaikea ymmärtää,

millä tavoin ja mitkä verbeistä *huolii, passaa, kelpaa, trenkää, kuuluu, parantuu, käy, maksaa, suittaa, elättää, hankkii, kestää, luonnistaa* ja *ränttää* ovat värikkäitä tai affektiivisiä yleiskielen verbeihin (*pitää, tulee, tarvitsee, täytyy, kannattaa, sopii, auttaa* jne.) verrattuna.» (S. 72.)

Lyhyesti: Helasvuo, Kalliokoski ja Laitinen eivät ole yrittäneet(kään) tarkastella 'Lause- ja tekstikielioppia' siltä kannalta, minkä verran se täyttää niitä tavoitteita, mitä tekijät sille ovat asettaneet, tai mitä tutkimuksellisia virikkeitä siitä saisi. Kirja on ollut kolmen arvostelijansa silmissä tuomittu viimeistään esipuheen sivulta X, arvostelijoidenkin siiteeraamasta lauseesta: »Tavoitteisiimme ei ole kuulunut käsiteltyjen kielen ilmiöiden teoreettinen selvittäminen yleisen lingvistiikan ja kielifilosofian näkökulmasta.» Pelin henki on selvä alusta asti: Ikola, Palomäki ja Koitto eivät ole käsitelleet Helasvuolle, Kalliokoskelle ja Laitiselle mieleisiä syntaksin ilmiöitä Helasvuon, Kalliokosken ja Laitisen vaatimusten mukaisesti.

Ei ole aihetta eikä olisi käytännönkään mukaista kirjoittaa vasta-arvostelua. Mutta mahdollisten maailmojen semantiikan kannalta on mielenkiintoista ajatella vaihtoehtoa, että teoksen arvostelijaksi olisin sattunut vaikkapa minä. Teokseen kootusta valtavasta aineistosta on minulle varmasti hyötyä tuleviin tutkimuksiini kokonaan siitä riippumatta, miltä kannalta sitä itse tarkastelen; enkä näe teoksen (enkä koko Lau-seopin arkisto -hankkeen) puutteissa mitenkään aihetta sellaiseen selkäsauunaan, minkä se saa kolmelta arvostelijaltaan osakseen. Pienestä on kirjojen vastaanotto meillä kiinni.

Valitettavasti tämä ei ole ensimmäinen kerta, kun vastaanottoa ovat liikaa määränneet valmiiksi kielteiset tutkimukselliset asenteet, eikä yhtä valitettavasti myöskään ensimmäinen kerta, kun äänessä on ollut se tutkimussuunta, joka on perinteistä fennistiikkaa selvemmin orientoitunut yleiseen kielitieteeseen ja

Keskustelua

kansainväliseen teoriakeskusteluun. Ja samalla se tutkimussuunta, jonka oppihistorian aksiomiin kuuluu, että se itse on tässä maassa saanut kärsiä vallitsevan perinteisen koulukunnan kohtuuton ymseyttä.

Alamme rasitteisiin kuuluvat ynsiden tutkimusasenteiden lisäksi ja osaltaan niiden aiheuttamina myös tulehtuneet henkilösuhteet. Toivon vakavasti, ettei edellä sanottu niitä lisää, sillä se ei millään tavoin suuntaudu Helasvuota, Kalliokoskea eikä Laitista vastaan henkilöinä eikä tutkijoina vaan yksinomaan heidän Virittäjässä 1/91 julkaisemaansa kirjoitusta vastaan.

JAAKKO ANHAVA